Kharazmi University

Space Economy and Rural Development

Online ISSN: 2588-476x
Homepage: https://khu.ac.ir

Analysis of the Effect of Technical and Vocational Training on the Economic Empowerment of Rural Women (Case Study: Bahmai County, Iran)

Zahra Soltani [1]✉ | **Majid Goodarzi** [2] | **Mina Jafari** [3]

1. Corresponding Author, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. E-mail: z.soltani@scu.ac.ir
2. Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. E-mail: m.goodarzi@scu.ac.ir
3. Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. E-mail: minajafari1152@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 14 February 2025
Received in revised form 11 August 2025
Accepted 26 September 2025
Published online 19 February 2026

Keywords:
Technical and Vocational Training,
Empowerment,
Rural Women,
Bahmaei County.

ABSTRACT

Objective: Technical and vocational education, as one of the fundamental pillars of human and economic development, plays a decisive role in enhancing skills, employability, and workforce productivity. Such training programs -particularly in rural areas- can provide an effective platform for developing practical and entrepreneurial competencies, thereby fostering the formation of dynamic human capital. When rural women are empowered through technical and vocational education, they not only acquire the skills necessary to enter the labor market and establish small or home-based enterprises, but also gain a deeper understanding of the economic potential within their local environment. This process contributes to increased household income, improved living conditions, and greater participation of women in rural economic development. Consequently, the linkage among technical and vocational education, women's empowerment, and rural economic growth serves as a sustainable driver of poverty reduction, the creation of decent and lasting employment, and balanced development within rural communities.

Methods: The research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of nature and type. The required data were collected using documentary and survey methods. Quantitative techniques such as T-tests and the ARAS decision-making method were used for data analysis.

Results: The results of this study indicate that technical and vocational training generally has a positive impact on the lives of rural women across all four indicators of income, consumption, savings, and production. However, the extent of this impact varied across the county's districts. The Rud Talkh district experienced the most positive impact across all four indicators, while the North Tropical Bahmaei district experienced the least impact from these trainings.

Conclusions: These findings highlight the importance of equitable and proportional distribution of technical and vocational training across the county and the necessity of tailoring the content of these trainings to the specific needs of each region.

Cite this article: Soltani, Z., Goodarzi, M., & Jafari, M.. (2026). Analysis of the Effect of Technical and Vocational Training on the Economic Empowerment of Rural Women (Case Study: Bahmai County, Iran). *Space Economy and Rural Development*, 14 (54), 39-58. http//doi.org/10.66224/serd.14.54.4

© The Author(s)
Publisher: Kharazmi University
DOI: http//doi.org/10.66224/serd.14.54.4

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Technical and vocational training, as a powerful tool, can play a significant role in the development of employment and the economic empowerment of rural women. Research findings indicate that such training enhances women's skills in various areas, including production, marketing, and financial management, thereby paving the way for their entry into the labor market and the establishment of small businesses. For instance, training related to handicrafts, agriculture, and tourism can help rural women utilize the existing capacities in their regions to produce and offer diverse products and services, thereby generating income. Additionally, technical and vocational training can assist rural women in the optimal management of financial resources, savings, and investments in new businesses. Despite the importance of technical and vocational training in the employment of rural women, studies show that the impact of such training varies across different regions. For example, in some areas, the training provided does not align with the needs of the labor market or the regional capacities, resulting in limited effects on the economic empowerment of women. Therefore, the present study aims to investigate the impact of technical and vocational training on the economic empowerment of rural women in Bahmaei County, focusing on four key indicators: production, income, consumption, and savings. The main question is whether the technical and vocational training provided in Bahmaei County, considering these four indicators, leads to the economic empowerment of rural women in this county.

Methods

This study, based on the nature of the subject and the objectives outlined, is applied in terms of purpose; however, in terms of its nature and research methodology, it is descriptive-analytical. The statistical data for the research were collected through library and field methods, using questionnaires. The statistical population consists of women aged 15 to 65. To determine the sample size, Cochran's formula was applied, resulting in a sample size of 384 individuals. Sampling in this study was conducted randomly, and the analysis method was quantitative, utilizing the t-test and the multi-criteria decision-making model ARAS. The analytical approach of this research is based on quantitative models, with the ARAS decision-making method employed for ranking purposes.

Results

Based on the findings of the research, it can be concluded that technical and vocational training in Bahmaei County, Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province, has generally indicated a positive impact on the lives and economic empowerment of rural women. However, the extent of this impact varied across different districts of the county. The Rud Talkh district experienced the most positive impact across all four indicators of income, consumption, savings, and production due to technical and vocational training. Rural women in this district were able to effectively increase their income, improve their consumption levels, save more, and engage in the production of various products. In contrast, the North Tropical Bahmaei district showed the least impact from technical and vocational training across all four indicators, indicating that these trainings were not effectively able to improve the economic conditions of rural women in this district. The districts of Kafshganan, South Tropical Bahmaei, and Berm Alvan also experienced a moderate impact from technical and vocational training. Overall, technical and vocational training in Bahmaei County plays a significant role in improving the status and economic empowerment of rural women, but the level of impact varies across different districts. It appears that districts that received the highest amount of technical and vocational training

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

made greater progress in areas such as income generation, improved consumption levels, increased savings, and enhanced production. In contrast, districts with lower levels of technical and vocational training showed less growth in these areas. This highlights the importance of equitable and proportional distribution of technical and vocational training across the county. To achieve sustainable and balanced development, it is essential that all rural women in the county, regardless of their place of residence, have equal access to opportunities for technical and vocational training. Additionally, the content of technical and vocational training should be tailored to the specific needs and existing capacities of each region.

Conclusion

In general, technical and vocational training has played a key role in empowering rural women in Bahmaei County. However, to achieve sustainable and balanced development, it is essential that all rural women, regardless of their place of residence, have equal access to technical and vocational training opportunities. This will not only enhance economic productivity and reduce regional inequalities but also contribute to improving the welfare of rural households and fostering sustainable economic growth. Therefore, the development of supportive policies and strategic planning for the expansion of such training is a fundamental requirement for the economic empowerment of rural women and the realization of sustainable development. These findings emphasize the importance of equitable and proportional distribution of technical and vocational training across the county and the necessity of tailoring the content of these trainings to the specific needs of each region. However, in response to the research question, it can be stated that while technical and vocational training in Bahmaei County has showed a positive impact on strengthening women's skills, it requires further development and broader coverage across all districts. To operationalize these skills, the provision and management of financial resources are also essential.

Keywords: Technical and Vocational Training, Empowerment, Rural Women, Bahmaei County.

Author Contributions

First author: Thesis supervisor; research design; monitoring of research progress; review and verification of results; revision, review, and finalization of the manuscript. **Second author:** Thesis advisor; contribution to research design; research supervision; manuscript review and revision. **Third author:** Sample preparation; conducting experiments and data collection; performing calculations; statistical data analysis; information and results analysis and interpretation; drafting the manuscript.

Data Availability Statement

Data will be available upon request.

Acknowledgements

The authors express their gratitude to all participants in the present study.

Ethical considerations

The authors adhered to ethical principles in conducting and publishing this research, and all authors approve this statement.

Funding

This research received no specific grant from any public, commercial, or nonprofit funding agency.

Conflict of interest

The authors declare that there is no conflict of interest.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

دانشگاه خوارزمی

اقتصاد فضا و توسعه روستایی

شاپا الکترونیکی: ۲۵۸۸-۴۷۶X

Homepage: https://khu.ac.ir

تحلیل اثر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر توانمندی اقتصادی زنان روستایی (مورد مطالعه: دهستان‌های شهرستان بهمئی)

زهرا سلطانی [۱] ✉ | مجید گودرزی [۲] | مینا جعفری [۳]

۱. نویسنده مسئول، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. رایانامه: z.soltani@scu.ac.ir

۲. گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. رایانامه: m.goodarzi@scu.ac.ir

۳. گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. رایانامه: minajafari1152@gmail.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۶
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۲۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۴
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۱/۳۰

کلیدواژه‌ها:
آموزش‌های فنی حرفه‌ای،
توانمندسازی،
زنان روستایی،
شهرستان بهمئی.

چکیده

هدف: آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌عنوان یکی از ارکان بنیادین توسعه انسانی و اقتصادی، نقشی تعیین‌کننده در افزایش مهارت، اشتغال‌پذیری و بهبود بهره‌وری نیروی کار دارد. این نوع آموزش‌ها، به‌ویژه در نواحی روستایی، می‌تواند بستر مناسبی برای ارتقای مهارت‌های کاربردی و کارآفرینانه فراهم سازد و به شکل‌گیری سرمایه انسانی پویا منجر شود. هنگامی‌که زنان روستایی از راه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای توانمند می‌شوند، نه‌تنها مهارت‌های لازم برای ورود به بازار کار و ایجاد کسب‌وکارهای خُرد و خانگی را به‌دست می‌آورند، بلکه درک بهتری از ظرفیت‌های اقتصادی محیط خود نیز پیدا می‌کنند. این موقعیت، به افزایش درآمد خانوار، بهبود وضعیت معیشتی و مشارکت فعال‌تر آنان در توسعه اقتصاد روستایی منجر می‌شود. بنابراین، پیوند میان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، توانمندسازی زنان و شکوفایی اقتصاد روستایی، زمینه‌ساز تحولی پایدار در جهت کاهش فقر، ایجاد اشتغال پایدار و تحقق توسعه متوازن در جوامع روستایی است.

روش پژوهش: پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی- تحلیلی است. داده‌های موردنیاز تحقیق با روش‌های اسنادی و پیمایشی جمع‌آوری‌شده است. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از تکنیک‌های کمّی مانند آزمون تی، روش تصمیم‌گیری ARAS در GIS استفاده شده‌است.

یافته‌ها: نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌طورکلی تأثیر مثبتی بر زندگی زنان روستایی در هر چهار شاخص درآمد، مصرف، پس‌انداز و تولید داشته، اما میزان این تأثیر در دهستان‌های مختلف شهرستان متفاوت بوده‌است. دهستان رودتلخ بیشترین تأثیر مثبت را در هر چهار شاخص تجربه کرده، درحالی‌که دهستان بهمئی گرمسیری شمالی کمترین تأثیر را از این آموزش‌ها داشته‌است.

نتیجه‌گیری: این یافته‌ها بر اهمیت توزیع عادلانه و متناسب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در سطح شهرستان و لزوم تطبیق محتوای این آموزش‌ها با نیازهای خاص هر ناحیه تأکید می‌کند.

استناد: سلطانی، زهرا؛ گودرزی، مجید؛ و جعفری، مینا (۱۴۰۴). تحلیل اثر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر توانمندی اقتصادی زنان روستایی (مورد مطالعه: دهستان‌های شهرستان بهمئی). *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۴ (۵۴)، ۳۹-۵۸. http//doi.org/10.66224/serd.14.54.4

ناشر: دانشگاه خوارزمی

© نویسندگان

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

مقدمه

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه انسانی و اقتصادی، نقش بنیادینی در تجهیز نیروی کار به مهارت‌های تخصصی و کارآفرینانه ایفا می‌کند. این نوع آموزش‌ها با هدف تربیت نیروی انسانی ماهر و کارآمد، از اواخر قرن نوزدهم مورد توجه کشورها قرار گرفت و پس از جنگ جهانی دوم گسترشی بی‌سابقه یافت؛ به‌طوری که توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در حال حاضر از شاخص‌های اصلی موفقیت اقتصادی کشورها محسوب می‌شود (کفائی[1]، ۲۰۲۲). این آموزش‌ها ضمن آماده‌سازی افراد برای ورود به بازار کار، توانایی آن‌ها را در احراز مشاغل و فعالیت‌های اقتصادی افزایش داده و بستر ایجاد اشتغال پایدار در بخش‌های مختلف اقتصادی به‌ویژه در نواحی روستایی را فراهم می‌سازد (باقرصاد، ۱۴۰۲: ۱۰۲). بنابراین، آموزش فنی و حرفه‌ای نه‌تنها ابزاری برای توسعه سرمایه انسانی بلکه زمینه‌ساز تحولات اقتصادی و اجتماعی در جوامع محلی به‌شمار می‌رود. در جوامع روستایی، اهمیت این نوع آموزش دوچندان است؛ چراکه یکی از محورهای اصلی توسعه در هر کشوری، سرمایه انسانی آن کشور است (موسیِمی[2] و همکاران، ۲۰۱۸) و سرمایه انسانی بدون سیاست‌گذاری آموزشی مؤثر شکل نمی‌گیرد (امیری، ۱۳۹۲). در این میان، زنان روستایی به‌عنوان نیمی از جمعیت فعال جامعه، نقش تعیین‌کننده‌ای در پویایی اقتصادی و اجتماعی دارند. با وجود این، آنان همواره با موانعی همچون دسترسی محدود به آموزش، بازار کار و منابع مالی مواجه‌اند (ویلیامز[3] و همکاران، ۲۰۱۸). ازاین‌رو، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای می‌توانند با ارتقای دانش و مهارت‌های زنان، زمینه را برای مشارکت فعال‌تر آنان در فرآیندهای تولید و تصمیم‌گیری فراهم سازند (الی و قیسی[4]، ۲۰۱۹).

توسعه کارآفرینی و رفتار کارآفرینانه از چالش‌های بزرگ جوامع در حال گذار به اقتصاد دانشی است (هاشیموتو و دا فونِسکا[5]، ۲۰۱۹). آموزش فنی و حرفه‌ای به‌عنوان بخشی از سرمایه فکری، در صورت هدایت صحیح، سبب تقویت دانش، مهارت و نگرش‌های نوآورانه می‌شود (اکبرنژاد هنزایی، ۱۳۹۳). این فرایند میان آموزش فنی و حرفه‌ای و توسعه اقتصادی پایدار وابستگی متقابلی ایجاد می‌کند (شو[6] و همکاران، ۲۰۲۰). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که این نوع آموزش‌ها در کنار افزایش توان مهارتی زنان، نقش مهمی در ارتقای درآمد، پس‌انداز و مدیریت مالی آنان دارد (حاجی‌علیانی، ۱۴۰۰). ازاین‌رو، آموزش مهارت‌ها در روستاها نه‌تنها به بهینه‌سازی روش‌های تولید و بهره‌وری منابع منجر می‌شود، بلکه بخشی از اهداف کلان توسعه روستایی را نیز محقق می‌سازد (مولایاری و فراهانی، ۱۴۰۰). از سوی دیگر، توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی مفهومی فراتر از اشتغال ساده است و به معنای ایجاد ظرفیت‌های ذهنی، اجتماعی و مالی برای تصمیم‌گیری مستقل و مؤثر در زندگی و فعالیت‌های اقتصادی است (کیم و سانگ[7]، ۲۰۲۰). توانمندسازی از طریق آموزش مهارت‌های فنی، دسترسی به منابع تولیدی و اطلاعات بازار، فرصت‌های برابر برای مشارکت در فرآیند توسعه را فراهم می‌کند (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی[8]، ۲۰۱۲). مطالعات نشان می‌دهد که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای می‌تواند نقش تسهیل‌گر در این مسیر ایفا کند و زنان را در بهره‌گیری مؤثر از منابع و ارتقای بهره‌وری اقتصادی یاری رساند (ورما و پاپا[9]، ۲۰۲۱). در واقع، این نوع آموزش‌ها به زنان امکان می‌دهد تا از یک‌سو در ایجاد کسب‌وکارهای کوچک و خانوادگی مشارکت کنند و از سوی دیگر، درآمد خانوار و رفاه اجتماعی را افزایش دهند (پفاژ و همکاران، ۱۳۹۲). در شرایطی که طبق گزارش گروه بانک جهانی (۲۰۱۷)، نرخ مشارکت زنان در بازار کار جهانی حدود ۳۹ درصد است (سازمان ملل متحد[10]، ۲۰۱۷)،

[1] - Kafaei
[2] - Musyimi
[3] - Williams
[4] - Aly & Quisi
[5] - Hashimoto & da Fonseca
[6] - Shu
[7] - Kim & Sung
[8] - OECD
[9] - Verma & Papa
[10] - United Nations

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

تقویت نقش زنان روستایی در فعالیت‌های اقتصادی، ضرورتی انکارناپذیر در مسیر دستیابی به توسعه پایدار است. این در حالی است که بسیاری از زنان در مناطق روستایی به دلیل سطح پایین سواد، کمبود فرصت‌های شغلی و محدودیت‌های فرهنگی، از حضور مؤثر در فعالیت‌های اقتصادی بازمی‌مانند (ویلیامز و همکاران، ۲۰۱۸). لذا، ایجاد پیوندی نظام‌مند میان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی می‌تواند به تحقق رشد پایدار و کاهش فقر در جوامع محلی کمک نماید.

با وجود اهمیت بالای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در ارتقای مهارت‌ها و اشتغال زنان، شواهد نشان می‌دهد که میزان اثرگذاری این آموزش‌ها در مناطق مختلف کشور یکسان نیست. در برخی مناطق، محتوای آموزشی با نیازهای واقعی بازار کار همخوانی ندارد و در نتیجه، تأثیر محدودی بر افزایش توانمندی اقتصادی زنان دارد. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان بهمئی و با تأکید بر چهار شاخص اصلی تولید، درآمد، مصرف و پس‌انداز طراحی شده است. پرسش اصلی این است که آیا آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ارائه‌شده در این شهرستان توانسته‌اند زمینه‌ساز توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی در این ابعاد باشند یا خیر.

پیشینه پژوهش

۱. پیشینه نظری

۱-۱. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌عنوان زیرساخت توسعه اقتصادی و اجتماعی، با هدف تربیت نیروی انسانی ماهر برای بخش‌های مختلف تولیدی و خدماتی از اواخر قرن نوزدهم مورد توجه کشورها قرار گرفت. پس از جنگ جهانی دوم، این نوع آموزش‌ها با هدف نوسازی اقتصادی و صنعتی رشد چشمگیری یافت و امروزه یکی از شاخص‌های کلیدی توسعه پایدار تلقی می‌شود(کفائی، ۲۰۲۲). هدف اصلی این آموزش‌ها آماده‌سازی افراد برای اشتغال، افزایش بهره‌وری نیروی کار و بهبود قابلیت‌های حرفه‌ای در مشاغل تخصصی است. در جوامع روستایی، این آموزش‌ها با فراهم‌سازی دانش فنی، مهارت‌های عملی و بینش اقتصادی، موجب ارتقای بهره‌وری و تنوع فعالیت‌های اقتصادی می‌شوند (باقرصاد، ۱۴۰۲). از منظر توسعه منطقه‌ای، گسترش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای می‌تواند به کاهش بیکاری، افزایش درآمد و جلوگیری از مهاجرت‌های روستایی منجر شود. آموزش مهارت‌های مرتبط با کشاورزی نوین، صنایع‌دستی، صنایع تبدیلی و خدمات محلی، به روستاییان- به‌ویژه زنان- امکان می‌دهد تا به بازیگران مؤثر در اقتصاد محلی تبدیل شوند. در این میان، زنان روستایی با برخورداری از آموزش‌های مهارتی نه‌تنها به استقلال اقتصادی نزدیک‌تر می‌شوند، بلکه نقش کلیدی‌تری در پویایی اقتصاد خانوار و جامعه محلی ایفا می‌کنند (علی‌بیگی، ۱۴۰۱). درواقع، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در مناطق روستایی، سرمایه‌ای انسانی ایجاد می‌کند که از طریق مهارت، خلاقیت و کارآفرینی، به بهبود شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی می‌انجامد.

۱-۲. توانمندسازی

توانمندسازی به‌عنوان یکی از ارکان کلیدی در سیاست‌گذاری‌های توسعه، بر افزایش ظرفیت تصمیم‌گیری، دسترسی به منابع، و کنترل بر فرصت‌های اقتصادی تمرکز دارد (راپاپورت[1]، ۲۰۱۷؛ مندال[2]، ۲۰۲۳). این مفهوم به‌ویژه در مورد زنان روستایی، به معنای دستیابی به دارایی‌های انسانی، اجتماعی و اقتصادی است که به آن‌ها امکان مشارکت مؤثر در فرآیندهای توسعه را می‌دهد (هاشمی و همکاران، ۲۰۰۹؛ کیم و سانگ، ۲۰۲۰). در سطح عملی، توانمندسازی زنان از طریق دسترسی به آموزش، مهارت‌های کارآفرینی و منابع مالی، به افزایش نقش آنان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و اجتماعی منجر می‌شود (اسپلن و

[1] - Rappaport
[2] - Mendal

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

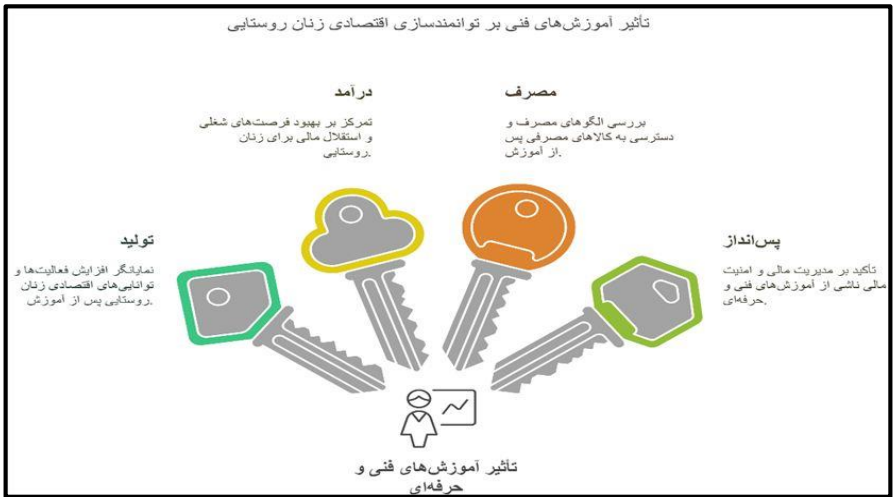
برودی[1]، ۲۰۱۷؛ دمِدمه و اوپکو[2]، ۲۰۲۲). از دیدگاه اقتصادی، توانمندسازی به معنای ایجاد شرایطی است که افراد بتوانند از فرصت‌های موجود برای بهبود معیشت و ارتقای رفاه خود استفاده کنند. سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (۲۰۱۲) تأکید می‌کند که توانمندسازی اقتصادی به مشارکت فعال افراد در فرآیند توسعه، دسترسی عادلانه به منابع و ارتقای کرامت انسانی منجر می‌شود. در این میان، زنان توانمند از نظر اقتصادی قادرند به شکل مستقیم بر رشد تولید محلی، تنوع اشتغال و پایداری اقتصادی اثرگذار باشند (رانابهو و تانیماَ[3]، ۲۰۲۲). در جوامع روستایی، تقویت توانمندسازی زنان به معنای فراهم‌سازی محیطی حمایتی است که در آن مهارت‌آموزی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و فرصت‌های برابر اشتغال فراهم شود. مطالعات نشان داده‌اند که زنان روستایی، به‌رغم محدودیت در دسترسی به منابع، با بهره‌گیری از آموزش‌های مهارتی و برنامه‌های توسعه‌ای، قادرند نقش مؤثری در بهبود معیشت خانوار و اقتصاد محلی ایفا کنند (وارما و پاپا، ۲۰۲۱). بنابراین، توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی نه‌تنها پیامد فردی، بلکه نتیجه‌ای اجتماعی و ساختاری دارد که موجب ارتقای شاخص‌های توسعه پایدار در سطح منطقه می‌شود(لیائو[4] و همکاران، ۲۰۲۱؛ یار و رحمانی[5]، ۲۰۲۴).

۱-۳. اشتغال زنان روستایی

اشتغال زنان در مناطق روستایی، پیوندی عمیق با توسعه مهارت‌ها و آموزش‌های فنی دارد. این نوع اشتغال علاوه بر جنبه اقتصادی، بُعد اجتماعی و فرهنگی نیز دارد و به افزایش مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های جمعی منجر می‌شود (حیدری مکرر و سارانی، ۱۳۹۹؛ دین[6]، ۲۰۲۰). کسب‌وکارهای کوچک روستایی که توسط زنان راه‌اندازی می‌شوند، اغلب بر پایه مهارت‌های فنی و حرفه‌ای شکل می‌گیرند و در صورت حمایت نهادی، می‌توانند به تقویت اقتصاد محلی و کاهش فقر کمک کنند (ساپوترو[7]، ۲۰۲۱). آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از طریق توسعه مهارت‌های مدیریتی، تولیدی و بازاریابی، زنان را به سمت ایجاد کسب‌وکارهای پایدار سوق می‌دهد. این آموزش‌ها نه‌تنها ظرفیت فنی آن‌ها را افزایش می‌دهد، بلکه در تقویت توان برنامه‌ریزی مالی، پس‌انداز و سرمایه‌گذاری نیز نقش دارد. بدین ترتیب، آموزش فنی و حرفه‌ای به‌عنوان ابزاری مؤثر برای افزایش اشتغال‌پذیری زنان روستایی و ارتقای کیفیت زندگی آن‌ها شناخته می‌شود. از این منظر، ارتباط میان آموزش، توانمندسازی و اشتغال زنان، به‌صورت زنجیره‌ای مکمل عمل می‌کند و در نهایت به توسعه پایدار جوامع روستایی منجر می‌گردد. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای می‌تواند نقش مهمی در اشتغال زنان روستایی داشته باشد. این آموزش‌ها، با ارتقای مهارت‌ها و افزایش دانش فنی، زنان روستایی را به ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای خود و شرکت در فعالیت‌های اقتصادی تحریک می‌کنند. برای تحلیل تأثیرگذاری آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر اشتغال زنان روستایی، می‌توان به شاخص‌های مدیریتی ازجمله تولید، درآمد، مصرف و پس‌انداز توجه کرد که در راستای این شکل زیر مدل مفهومی کار را نشان می‌دهد.

[1] - Esplen & Brody
[2] - Demedeme & Opoku
[3] - Ranabahu & Tanima
[4] - Liao
[5] - Yar & Rahmani
[6] - Dean
[7] - Saputro

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۲. پیشینه تجربی

در هر پژوهش علمی، بررسی پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع موردمطالعه برای آگاهی از یافته‌های آن‌ها و درنهایت مقایسه یافته‌های پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهش‌های صورت گرفته از ضروریات است. بنابراین در ادامه، پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق ارائه می‌شود.

جعفری و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی اثرات آموزش‌های مهارتی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای بر ایجاد کسب‌وکارهای خانگی زنان روستایی (مورد: شهرستان دامغان) پرداختند. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که آموزش‌های مهارتی بر راه‌اندازی کسب‌وکارهای خانگی بانوان تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. حاجی علیانی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی نقش آموزش های فنی و حرفه ای در اشتغال زایی زنان روستایی با استفاده از نظریه بنیانی (روستای چقاماران بی ابر استان کرمانشاه)پرداختند. نتایج نشان داد آموزش‌های فنی و حرفه‌ای موجب ارتقای دانش، مهارت و شایستگی شغلی زنان روستایی و تغییر نگرش آنان نسبت به کار و جایگاه خانوادگی و اجتماعی شد. این آموزش‌ها همچنین بهره‌وری شغلی و کیفیت کسب‌وکار آن‌ها را افزایش داد و در نهایت منجر به بهبود معیشت و کیفیت زندگی اقتصادی شد. اثرات مثبت آموزش‌ها از طریق دسترسی بهتر زنان به منابع و فرصت‌ها تحقق یافت. سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی تحلیل مهارت‌های کارآفرینی زنان در مناطق روستایی (موردمطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان فریمان) پرداختند. یافته‌ها نشان داد در روستاهای بررسی‌شده، در هفت مهارت مطالعه شده ازلحاظ مقایسه میانگین مهارت مدیریتی، قوی و ازلحاظ مهارت تکنیکی و فنی، ضعیف هستند. رحمتی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی اثربخشی آموزش‌های کسب‌وکار کشاورزی در کارآفرینی زنان روستایی پرداختند. نتایج آزمون فرا سنجه‌ای من وی تنی حاکی از تفاوت معنی‌دار آماری ازلحاظ ویژگی‌های کارآفرینانگی بین دو گروه آزمایش و کنترل بود. هم‌چنین افرادی که در دوره‌های کارآفرینانگی شرکت کرده بودند در دو مؤلفه موفقیت طلبی و تحمل ابهام نسبت به گروه کنترل نمره بالاتری کسب نمودند. تحلیل رگرسیون ترتیبی نیز نشان داد که ۶ متغیر نگرش به کار، سن، وضعیت اقتصادی، میزان درآمد، شرکت در دوره‌ها و رفتار اطلاع‌یابی درمجموع ۳۳ درصد از احتمال تغییر سطح متغیر وابسته ویژگی‌های کارآفرینانگی را تبیین می‌کنند. موحدی و سلیمانیان بروجنی (۱۳۹۵)، بررسی شیوه‌های آموزشی مؤثر در توسعه کارآفرینی زنان روستایی پرداختند. بر اساس نتایج آزمون تحلیل عاملی، شیوه‌های آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی به ترتیب اهمیت در سه عامل آموزش‌های تخصصی کارآفرینی، استفاده از اطلاعات و تجارب کارآفرینان زن موفق و استفاده از رسانه‌ها و اینترنت دسته‌بندی شدند.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

تشاتسینده[1] (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «زن روستایی در توسعه و سیاست» یکی از کارآمدترین راه‌های توانمندسازی زنان را فراهم‌سازی فرصت‌های آموزشی برای آن‌ها برشمرده است. به این معنا که زنان باید به مهارت‌ها و آموزش‌های لازم مجهز شوند تا بتوانند به‌طور مؤثر از ظرفیت‌ها و فرصت‌های محلی بهره‌مند شوند و به‌طور مستقیم بر منابع و دسترسی‌های اقتصادی کنترل داشته باشند. دیکنس و ووررا[2] (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «زنان روستایی، شریک در فرایند توسعه» اذعان می‌کنند که یکی از چالش‌های اساسی که زنان با آن روبرو هستند، دسترسی به اعتبارات مالی برای کسب‌وکارهایشان است. بنابراین، افزایش دسترسی زنان به تسهیلات مالی راهی دیگر برای توانمندسازی اقتصادی آن‌ها محسوب می‌شود که توانایی آن‌ها را در فعالیت‌های اقتصادی بهبود می‌بخشد. به همین ترتیب، افزایش مشارکت زنان در تجارت نیازمند ارتقای مهارت‌های کارآفرینی، دسترسی بیشتر به حمایت‌های مالی و بهره‌مندی از خدمات خرد و تعاونی‌ها است. ششادری[3] و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «به‌سوی توسعه مهارت‌های فراگیر جنسیتی در مناطق روستایی هند: عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده ثبت‌نام زنان در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای» به این نتیجه رسیدند که زنانی که در دوره‌های آموزش فنی و حرفه‌ای ثبت‌نام کرده و آن‌ها را تکمیل کرده‌اند، گزارش دادند که به‌طور بهتری با چالش‌های اقتصادی خانگی خود مقابله می‌کنند. ماء[4] و همکاران (۲۰۲۴) در مقاله‌ای با عنوان «پذیرش و شدت مکانیزاسیون کشاورزی و تأثیر آن بر اشتغال غیر کشاورزی زنان روستایی» به این نتیجه رسیدند که پذیرش مکانیزاسیون، احتمال مشارکت زنان روستایی در کار غیر کشاورزی به‌طورکلی و اشتغال مزدی و کار غیر کشاورزی محلی و مهاجرتی به‌طور خاص را افزایش می‌دهد.

با توجه به مطالعات صورت گرفته و پیشینه‌های ارائه‌شده در این پژوهش، مطالعه حاضر تأکید ویژه‌ای بر توانمندی اقتصادی زنان روستایی دارد و فراتر از ایجاد اشتغال، به اثرات این آموزش‌ها برافزایش درآمد و ارتقاء استقلال مالی زنان در یک منطقه موردمطالعه (دهستان‌های شهرستان بهمئی) می‌پردازد. این مطالعه رویکرد متفاوتی نسبت به آموزش‌های فنی حرفه‌ای داشته و به بررسی اثر چهار شاخص تولید، درآمد، مصرف و پس‌انداز بر توانمند اقتصادی زنان از طریق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای می‌پردازد.

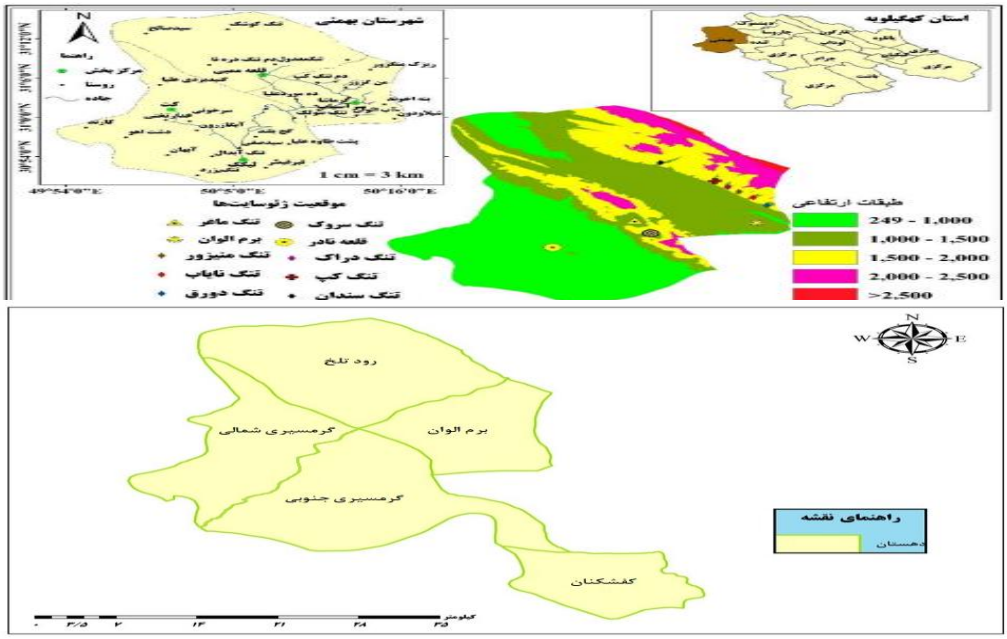
روش‌شناسی پژوهش

۱. قلمرو جغرافیایی مورد مطالعه

شهرستان بهمئی یکی از شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد است که از شرق به شهرستان‌های لنده و کهگیلویه، از شمال به شهرستان کهگیلویه و استان خوزستان و از غرب و جنوب با استان خوزستان هم‌مرز است. این شهرستان دارای یک شهر به نام لیکک است که مرکز شهرستان محسوب می‌شود و جمعیت آن ۱۷/۰۰۷ نفر است (استانداری کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۶). جمعیت کل شهرستان برابر با ۳۷/۰۴۸ نفر است. شهرستان بهمئی شامل دو بخش اصلی است: بخش مرکزی با جمعیت ۲۶/۳۰۷ نفر و بخش گرمسیری با جمعیت ۱۰/۷۴۱ نفر (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۹۴). شهرستان بهمئی شامل پنج دهستان است: دهستان بهمئی گرمسیری شمالی با ۳/۵۲ نفر جمعیت؛ بهمئی گرمسیری جنوبی با ۷/۰۸۳ نفر جمعیت؛ دهستان کفشکنان با ۱/۳۸۴ نفر جمعیت؛ دهستان رودتلخ با ۱/۹۳۱ نفر جمعیت و دهستان برم الوان با ۹۲۳ نفر جمعیت، که زنان بالای ۲۱ سال این دهستان‌ها (۵/۰۸۹ نفر)، جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند. مشاغل این جامعه شامل قالی‌بافی و گلیم‌بافی؛ خیاطی و دوخت لباس‌های محلی؛ پرورش طیور بومی (مرغ و خروس محلی)؛ تولید لبنیات محلی (ماست، کره، دوغ، پنیر)؛ صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات کشاورزی؛ پرورش زنبور عسل؛ کشت گیاهان دارویی؛ صنایع دستی چرمی و حصیربافی؛ آشپزی و تولید محصولات غذایی محلی (مثل ترشی، مربا، نان‌های سنتی) بوده است. شکل (۲)، موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه را در استان و شهرستان نشان می‌دهد.

[1] - Tshatsinde
[2] - Dekens & Voora
[3] - Sheshadri
[4] - Wanglin Ma

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده موردمطالعه (مأخذ: استانداری کهگیلویه و بویراحمد، ۱۴۰۴)

۲. داده‌ها و روش کار

در این پژوهش از روش توصیفی–تحلیلی و ابزار پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. جامعه آماری شامل زنان ساکن در پنج دهستان شهرستان بهمئی بود که جمعیت آن‌ها مطابق سرشماری ۱۳۹۵، ۵/۰۸۹ نفر بوده است. از این تعداد، ۳۸۴ نفر از طریق فرمول کوکران به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. پرسشنامه تحقیق شامل سه بخش اصلی بود: بخش اول ویژگی‌های دموگرافیک شامل سن، تحصیلات، وضعیت تأهل و سابقه شغلی؛ بخش دوم مهارت‌ها و توانمندی‌های شغلی و کارآفرینی شامل دانش، مهارت، شایستگی حرفه‌ای و نگرش نسبت به کار و شغل خانگی؛ و بخش سوم بهره‌وری و کیفیت زندگی اقتصادی شامل بهره‌وری شغلی، درآمد و کیفیت معیشت خانوار. متغیرهای پژوهش به دو دسته مستقل و وابسته تقسیم شدند؛ متغیرهای مستقل شامل آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و دسترسی به منابع و حمایت‌ها، و متغیرهای وابسته شامل تغییرات دانش، مهارت و شایستگی حرفه‌ای، نگرش نسبت به کار و جایگاه اجتماعی، بهره‌وری شغلی و کیفیت زندگی اقتصادی بودند. برای سنجش روایی پرسشنامه از روش‌های روایی صوری و محتوایی استفاده شد؛ به طوری که پرسشنامه توسط کارشناسان و اساتید حوزه زنان و کارآفرینی بررسی و آیتم‌ها با چارچوب نظری پژوهش همسو شدند. همچنین پایایی ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی گردید و برای تمام سازه‌ها مقادیر بالای ۰/۷ به دست آمد که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد مناسب پرسشنامه بود. این روش و طراحی ابزار، اطمینان لازم برای اندازه‌گیری دقیق متغیرها و تحلیل نتایج پژوهش را فراهم می‌آورد.

روش تحلیل این پژوهش بر اساس مدل‌های کمی بوده که برای رتبه‌بندی از روش تصمیم‌گیری ARAS استفاده‌شده است. این تکنیک شامل ۵ گام به شرح ذیل است (کوتوتا[1]، ۲۰۱۳).

گام اول: تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری که از رابطه (۱) به دست می‌آید؛ که در این رابطه، ماتریس تصمیم با x و هر درایه آن با xij نشان داده‌شده است.

[1] - Kututa

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

$$x\begin{bmatrix} x_i1x_i2\cdots x_iN \\ X_{1}2x_I2\cdots x_iN \\ \cdots\cdots\cdots\cdots \\ x_m1x_m2x_m3 \end{bmatrix}$$

رابطه (۱)

گام دوم: بی مقیاس سازی ماتریس است که از رابطه (۲) به دست می‌آید. در این روش که بی مقیاس سازی با روش خطی انجام می‌گیرد، بی مقیاس شده را با n و هر درایه آن را با nij نشان می‌دهند.

$$n_{ij}\frac{x_{ij}}{\sum xij}$$

رابطه (۲)

گام سوم: نرمال کردن ماتریس تصمیم است که از رابطه (۳) به دست می‌آید؛ در این گام ماتریس بی مقیاس شده به ماتریس موزون (v) تبدیل می‌شود که برای به دست آوردن ماتریس بی‌قیاس موزون باید اوزان شاخص‌ها را داشته باشیم که در این پژوهش با استفاده از تکنیک ANP، وزن شاخص‌ها به دست آمد که درنهایت وزن شاخص‌ها با وزن بی مقیاس شده ضرب می‌شوند.

رابطه (۳)

$$v = \begin{bmatrix} v_{i1}v_{i2}v_{in} \\ v_{i1}v_{i2}v_{in} \\ \cdots\cdots\cdots\cdots \\ w_{m1}w_{M2}w_{mn} \end{bmatrix}$$

$$v = n\times w_{ij}v_{ij} = N_{ij} = N_{ij}\times wj$$

گام چهارم: محاسبه مقدار بهینگی و محاسبه درجه سودمندی یا مطلوبیت گزینه‌ها است که از رابطه (۴) به دست می‌آید. در این رابطه، بهترین گزینه آن است که بهترین Si را دارد. همچنین درنهایت باید درجه مطلوبیت محاسبه شود. درجه مطلوبیت گزینه A1 بر اساس مقایسه Si با یک مقدار بهینه محاسبه می‌شود. مقدار بهینه (s o) بر اساس دیدگاه خبرگان بهترین گزینه است و درجه مطلوبیت گزینه Ai با Ki نشان داده می‌شود و از رابطه (۵) به دست می‌آید.

رابطه (۴)

$$S_i = \sum_{j=1}^{n} v_{ij} \qquad k_j = \frac{S_i}{S_0}$$

رابطه (۵)

در این بخش با استفاده از مقادیر به‌دست‌آمده از رابطه (۵) که عملکرد مطلوب گزینه‌ها می‌باشد رتبه‌بندی صورت می‌گیرد. گزینه‌ای بهترین رتبه برتر را دارد که عملکرد مطلوب آن از همه بیشتر باشد (سعیدی، ۱۳۹۸).

فرمول آزمون t تک نمونه به‌صورت زیر است:

مقدار آماره تی = [میانگین مشاهده – میانگین مورد انتظار] ÷ خطای استاندارد

$$t = [\bar{X} - \mu] / SE$$

رابطه(۶)

پارامتر μ همان میانگین جامعه است و آماره $\bar{X}$ میانگین نمونه است. ما پارامتر جامعه را نداریم و قصد داریم بر اساس آماره نمونه آن را تخمین بزنیم.

خطای استاندارد با انحراف معیار تفاوت دارد (تفاوت انحراف معیار و خطای استاندارد) و از رابطه ساده زیر به دست می‌آید:

$$SE = SD / \sqrt{n}$$

رابطه(۷)

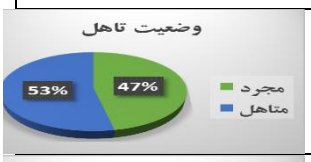
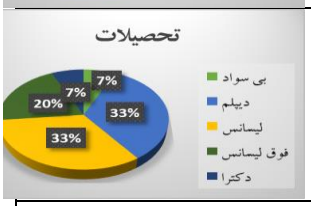
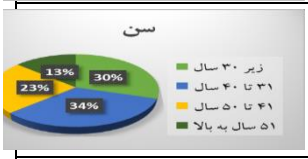
بنابراین کافی است تا انحراف معیار و میانگین داده‌ها را حساب کنیم.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

یافته‌های پژوهش

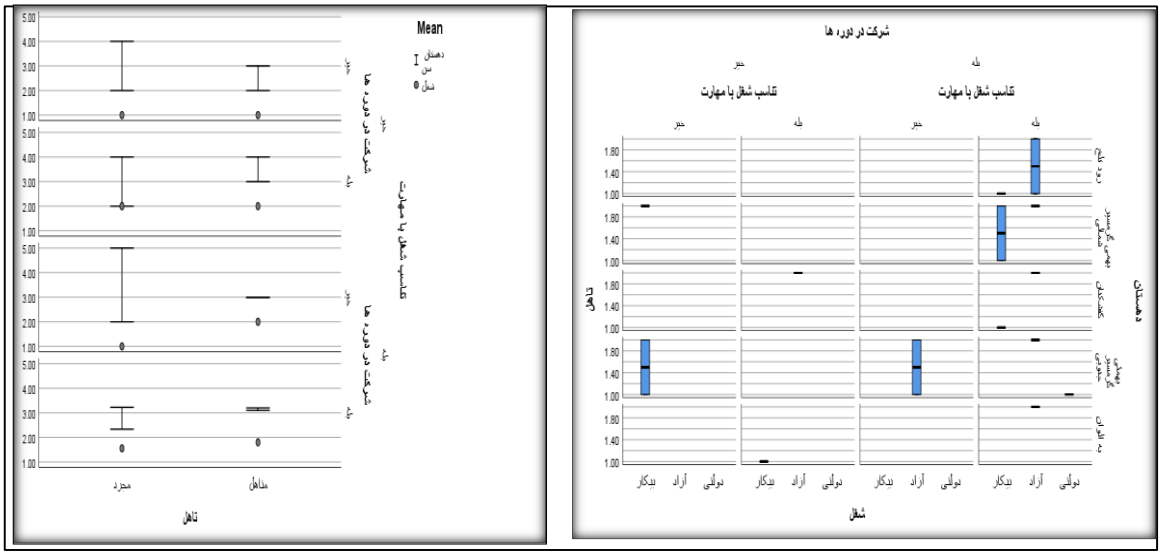
به‌منظور شناخت جامع موردمطالعه متغیرهایی نظیر سن، جنس، تحصیلات و شغل مورد واکاوی قرار گرفتند که نتایج آن‌ها در جدول (۱) مشخص‌شده است.

جدول ۱. ویژگی‌های توصیفی نمونه آماری

	آماره	تعداد نمونه	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی	
تأهل	متأهل	۳۸۴	۴۵/۲	۴۶/۷	۴۶/۷	
	مجرد	۳۸۴	۵۱/۶	۵۳/۳	۱۰۰	
تحصیلات	بی‌سواد	۳۸۴	۶/۵	۶/۷	۶/۷	
	دیپلم	۳۸۴	۳۲/۳	۳۳/۳	۴۰	
	لیسانس	۳۸۴	۳۲/۳	۳۳/۳	۷۳/۳	
	فوق‌لیسانس	۳۸۴	۱۹/۴	۲۰	۹۳/۳	
	دکترا	۳۸۴	۶/۵	۶/۷	۱۰۰	
سن	۲۱ تا ۳۰ سال	۳۸۴	۲۹	۳۰	۳۰	
	۳۱ تا ۴۰ سال	۳۸۴	۳۲/۳	۳۳/۳	۶۳/۳	
	۴۱ تا ۵۰ سال	۳۸۴	۲۲/۶	۲۳/۳	۸۶/۷	
	۵۱ تا ۶۰	۳۸۴	۱۲/۹	۱۳/۳	۱۰۰	
شغل	بیکار	۳۸۴	۱۲/۹	۱۳/۳	۱۳/۳	
	آزاد	۳۸۴	۲۹	۳۰	۴۳/۳	
	خانه‌دار	۳۸۴	۱۲/۹	۱۳/۳	۵۶/۷	
	دولتی	۳۸۴	۲۲/۶	۲۳/۳	۸۰	
	مشغول به تحصیل	۳۸۴	۱۹/۴	۲۰	۱۰۰	
	مستأجر	۳۸۴	۴۱/۹	۴۳/۳	۱۰۰	

همان‌طور که در جدول (۱) مشخص است، افراد پاسخگو ازنظر وضعیت تأهل، تحصیلات، سن، سابقه سال‌های سکونت و نحوه سکونت باهم تفاوت دارند. در این جدول مشخص است که از نظر وضعیت تأهل، ۴۵ درصد از نمونه‌ها متأهل هستند و از نظر تحصیلات، بیشترین نمونه با ۶/۵ درصد دارای مدرک دکتری و کمترین با ۳۲ درصد دارای مدرک کارشناسی بوده‌اند، همچنین سایر شاخص‌های تحصیلی نیز تفاوت قابل توجهی را نشان می‌دهند.همچنین شاخص‌های نمونه آماری در تحلیل توصیفی داده‌های تحقیق نشان می‌دهد ازنظر سن ۲۹ درصد از نمونه آماری در رده سنی ۲۱ تا ۳۰ سال می‌باشد؛ ازنظر شغل، پاسخگویان مشغول به کار در ارگان‌های دولتی ۲۲ درصد و زنان خانه‌دار ۱۲ درصد بوده‌اند، همچنین دو عامل توصیفی دیگر که در این پژوهش سنجیده شد، عامل شرکت در کارگاه و تناسب شغل با دوره‌های آموزشی بود. شکل ۳ وضعیت دو شاخص «شرکت در دوره» و «تناسب دوره با شغل» را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، تناسب دوره‌های برگزارشده با مشاغل افراد متفاوت است و سن شرکت‌کنندگان نیز با توجه به موضوع دوره‌ها متغیر بوده است. برخی دوره‌ها بیشتر مورد استقبال گروه‌های سنی خاص (مثلاً جوان‌ترها در دوره‌های کارآفرینی یا افراد میانسال در صنایع‌دستی) قرار گرفته‌اند. در نتیجه، سن افراد با نوع آموزش ارتباط داشته است. این تفاوت‌ها به‌ویژه در شاخص تناسب شغل با دوره مشهود است؛ به‌طوری که افرادی که شغل آزاد داشتند بیشترین بهره‌مندی و مهارت را از دوره‌های مربوط به شغل خود کسب کرده‌اند. همچنین، تعداد دوره‌هایی که هر فرد شرکت کرده با سطح مهارت و تناسب شغلی او ارتباط مستقیم داشته است. این وضعیت نشان می‌دهد که طراحی دوره‌ها و محتوای آموزشی باید با نوع شغل و نیازهای مهارتی شرکت‌کنندگان همسو باشد تا اثرگذاری بیشتری داشته باشد.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

شکل ۳. وضعیت دو شاخص شرکت در دوره و تناسب دوره با شغل

اکنون نیاز است که چهار عامل موردبررسی و زیرشاخه‌های آن‌ها در روستاهای موردمطالعه کنکاش شوند. برای این منظور از مدل رتبه‌بندی مارکوس استفاده‌شده است که نتایج نهایی این مدل در جدول (۲) و شکل (۴) مشخص هستند.

برای شاخص تولید، دهستان رود تلخ با میانگین کلی ۴/۰۶۱ بالاترین میزان تولید را نشان می‌دهد، به‌ویژه در زمینه «امیدواری به تولیدات بیشتر» و «مشارکت در تولید». در مقابل، دهستان برم الوان با میانگین ۳/۳۴ در این شاخص رتبه پایین‌تری دارد، هرچند در برخی موارد مانند کیفیت تولیدات زنان روستایی، عملکرد قابل توجهی دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که توانایی تولید محصولات در روستاها به شدت تحت تأثیر مشارکت فعال زنان و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است.

در شاخص درآمد، برم الوان با میانگین ۳/۹۶ در صدر قرار گرفته است و بیشترین امتیاز را در بخش‌هایی همچون «درآمد بالا»، «ثبات درآمد» و «کفایت درآمد» دارد. از سوی دیگر، رود تلخ با میانگین ۳/۵۱ در برخی بخش‌ها مانند «ارتقای انگیزه با درآمد بالا» رتبه پایین‌تری کسب کرده است. این اختلاف بیانگر تفاوت در دسترسی به منابع مالی و فرصت‌های اقتصادی میان دهستان‌ها است.

شاخص مصرف نیز تفاوت‌های قابل توجهی را نشان می‌دهد؛ برم الوان با میانگین ۳/۴۶ بالاترین رتبه را در «تمایل به خرید محصولات بومی تولیدی زنان روستایی» و سایر زیرشاخه‌های مصرف دارد، در حالی که رود تلخ با میانگین ۳/۵۳ در بخش «سهولت دسترسی به بازار کالاهای مصرفی» در رتبه پایین‌تری قرار گرفته است. این امر اهمیت دسترسی به بازار و ترویج محصولات محلی را در توانمندسازی اقتصادی زنان نشان می‌دهد.

در شاخص پس‌انداز، برم الوان با میانگین ۳/۵۵ بالاترین رتبه را کسب کرده و عملکرد مناسبی در بخش‌هایی مانند «منظم پس‌انداز کردن» و «آزادی عمل در پس‌انداز» داشته است. در مقابل، رود تلخ با میانگین ۲/۸۶ در اغلب زیرشاخه‌های پس‌انداز رتبه پایین‌تری دارد، که بیانگر محدودیت در مدیریت مالی و استفاده بهینه از درآمد است.

به‌طور کلی، دهستان برم الوان در بیشتر شاخص‌ها و زیرشاخه‌ها رتبه‌های بالاتری را به خود اختصاص داده و توانمندی اقتصادی بالاتری نسبت به سایر دهستان‌ها دارد، در حالی که رود تلخ در برخی شاخص‌ها به رتبه‌های پایین‌تری رسیده است. این نتایج نشان می‌دهد که توانمندسازی اقتصادی زنان در روستاها نیازمند توجه به شرایط خاص هر دهستان، دسترسی به منابع مالی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و ایجاد بازار مناسب برای محصولات محلی است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

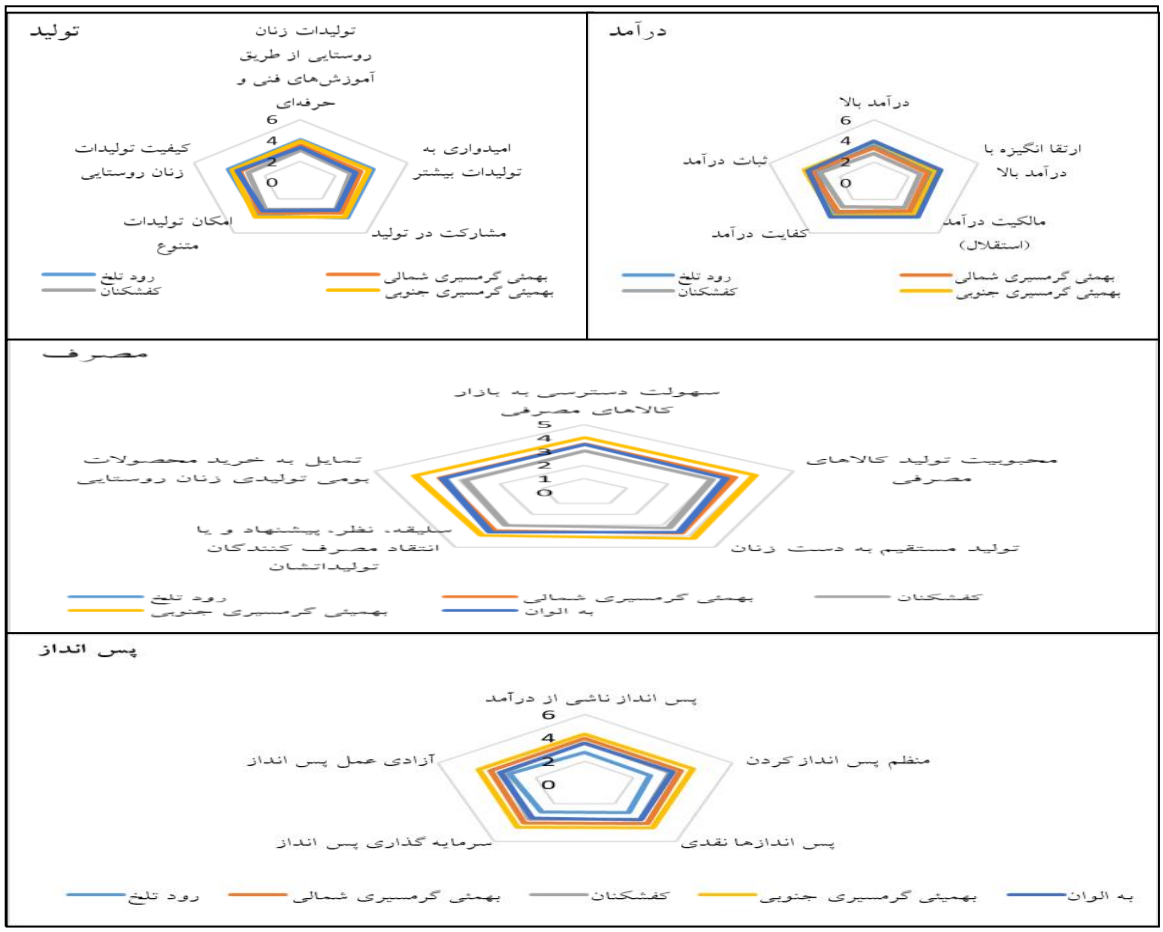
جدول ۲. شناخت عوامل چهارگانه توانمندی اقتصادی و تحلیل عوامل

عامل	رود تلخ	بهمئی گرمسیری شمالی	کفشکنان	بهمئی گرمسیری جنوبی	برم الوان
تولید					
تولیدات زنان وستایی از طریق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	۴/۰۳۹۴	۳/۵۲	۳/۰۹	۳/۹۵	۳/۳۲
امیدواری به تولیدات بیشتر	۴/۰۸۰۵	۳/۳۶	۲/۸۶	۳/۸۶	۳/۰۸
مشارکت در تولید	۴/۲۰۴۳	۳/۶۴	۳/۲۱	۴/۰۷	۳/۳۲
امکان تولیدات متنوع	۳/۹۴۳۳	۳/۶۴	۳/۲۱	۴/۰۷	۳/۴
کیفیت تولیدات زنان روستایی	۴/۰۳۶۷	۳/۴	۲/۹۷	۳/۸۳	۳/۵۶
میانگین کل	۴/۰۶۱	۳/۵۱	۳/۰۷	۳/۹۶	۳/۳۴
درآمد					
درآمد بالا	۳/۵۲	۳/۳۲	۲/۷۶	۳/۸۵	۳/۹۵
ارتقا انگیزه با درآمد بالا	۳/۳۶	۳/۰۸	۲/۶۴	۳/۵۲	۳/۸۶
مالکیت درآمد (استقلال)	۳/۶۴	۳/۳۲	۲/۹۱	۳/۷۳	۴/۰۷
کفایت درآمد	۳/۶۴	۳/۴	۲/۸۸	۳/۹۲	۴/۰۷
ثبات درآمد	۳/۴	۳/۵۶	۳/۰۹	۴/۰۲	۳/۸۶
میانگین کل	۳/۵۱	۳/۳۴	۲/۸۶	۳/۸۱	۳/۹۶
مصرف					
سهولت دسترسی به بازار کالاهای مصرفی	۳/۵۷	۳/۵۴	۳/۰۴	۴/۰۳	۳/۵۲
محبوبیت تولید کالاهای مصرفی	۳/۴۶	۳/۵۶	۳/۰۴	۴/۰۸	۳/۳۶
تولید مستقیم به دست‌زنان	۳/۶۵	۳/۷۲	۳/۲۴	۴/۲۰	۳/۶۴
سلیقه، نظر، پیشنهاد و یا انتقاد مصرف‌کنندگان	۳/۶۴	۳/۴۸	۳/۰۲	۳/۹۴	۳/۶۴
تمایل به خرید محصولات بومی تولیدی زنان روستایی	۳/۳۵	۳/۴۴	۲/۸۴	۴/۰۴	۳/۴
میانگین کل	۳/۵۳	۳/۵۵	۳/۰۴	۴/۰۶	۳/۴۶
پس‌انداز					
پس‌انداز ناشی از درآمد	۲/۷۶	۳/۹۶	۳/۵۷	۴/۳۵	۳/۵۷
منظم پس‌انداز کردن	۲/۶۴	۳/۹۲	۳/۴۶	۴/۳۸	۳/۵۶
پس‌اندازها نقدی	۲/۹۱	۴/۰۸	۳/۶۵	۴/۵۱	۳/۷۲
سرمایه‌گذاری پس‌انداز	۲/۸۸	۴/۰۴	۳/۶۴	۴/۴۴	۳/۴۸
آزادی عمل پس‌انداز	۳/۱۰	۴/۸۴	۳/۳۵	۴/۳۳	۳/۴۴
میانگین کل	۲/۸۶	۴/۱۷	۳/۵۳	۴/۴۰	۳/۵۵

برای بررسی و تحلیل آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر توسعه اشتغال و توانمندی اقتصادی زنان روستایی در دهستان‌های شهرستان بهمئی، استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای به‌عنوان یک ابزار آماری مناسب است. این آزمون به ما این امکان را می‌دهد که تفاوت‌های میان میانگین‌های چهار شاخص کلیدی شامل درآمد، مصرف، تولید و پس‌انداز را موردبررسی قرار دهیم.

آزمون تی تک نمونه‌ای یک روش آماری است که برای مقایسه میانگین یک نمونه با یک مقدار مشخص استفاده می‌شود. در این پژوهش، ما از این آزمون برای بررسی تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر چهار شاخص کلیدی درآمد، مصرف، تولید و پس‌انداز استفاده خواهیم کرد. با استفاده از داده‌های جمع‌آوری‌شده از زنان روستایی که در این دوره‌ها شرکت کرده‌اند، می‌توانیم با انجام آزمون تی تک نمونه‌ای، به نتایج معناداری دست‌یابیم که نشان‌دهنده تأثیر مثبت یا منفی آموزش‌ها بر این شاخص‌ها باشد.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

شکل ۴. نتایج تفکیکی مدل آراس برای روستاهای موردمطالعه بر اساس شاخص‌های چهارگانه

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر توسعه اشتغال و توانمندی اقتصادی زنان روستایی در شهرستان بهمئی نشان‌دهنده تأثیر مثبت و معنادار این آموزش‌ها بر چهار شاخص اصلی شامل درآمد، مصرف، تولید و پس‌انداز است. درزمینه درآمد، تمامی شاخص‌های مرتبط با درآمد نشان‌دهنده افزایش قابل‌توجه در سطح درآمد و استقلال مالی زنان هستند، به‌طوری‌که اختلاف میانگین‌ها بین ۳/۰۸ تا ۳/۵۶ نشان می‌دهد که آموزش‌ها به‌طور معناداری باعث ایجاد ثبات اقتصادی شده‌اند. در بخش مصرف، نتایج حاکی از تسهیل دسترسی به بازارها و افزایش تمایل مصرف‌کنندگان به خرید محصولات بومی تولیدی زنان است، با آماره تی بالا (بین ۱۱/۸۹۷ تا ۱۵/۸۵۳) و اختلاف میانگین‌هایی که بین ۳/۴۴ تا ۳/۷۲ قرار دارند. همچنین، در حوزه تولید، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تأثیر چشمگیری بر توانمندی‌های تولیدی زنان داشته‌اند و اختلاف میانگین‌ها (بین ۳/۳۶ تا ۳/۶۴) نشان‌دهنده افزایش تنوع محصولات، مشارکت بیشتر در فرآیندهای تولید و ارتقای کیفیت کالاها است. این نتایج همچنین بیانگر امیدواری بیشتر زنان برای گسترش فعالیت‌های تولیدی در آینده است. درنهایت، درزمینه پس‌انداز، آماره تی بسیار بالا (بین ۱۶/۲۸۵ تا ۲۱/۱۸۷) و اختلاف میانگین‌های بین ۳/۸۴ تا ۴/۰۸ نشان می‌دهد که آموزش‌ها توانسته‌اند مدیریت مالی زنان را تقویت کرده و آن‌ها را به سمت پس‌انداز منظم و سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای جدید هدایت کنند. به‌طورکلی، این نتایج تأکید می‌کند که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌عنوان یک ابزار مؤثر برای توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی عمل کرده و می‌تواند به توسعه پایدار اشتغال در این مناطق کمک کند.

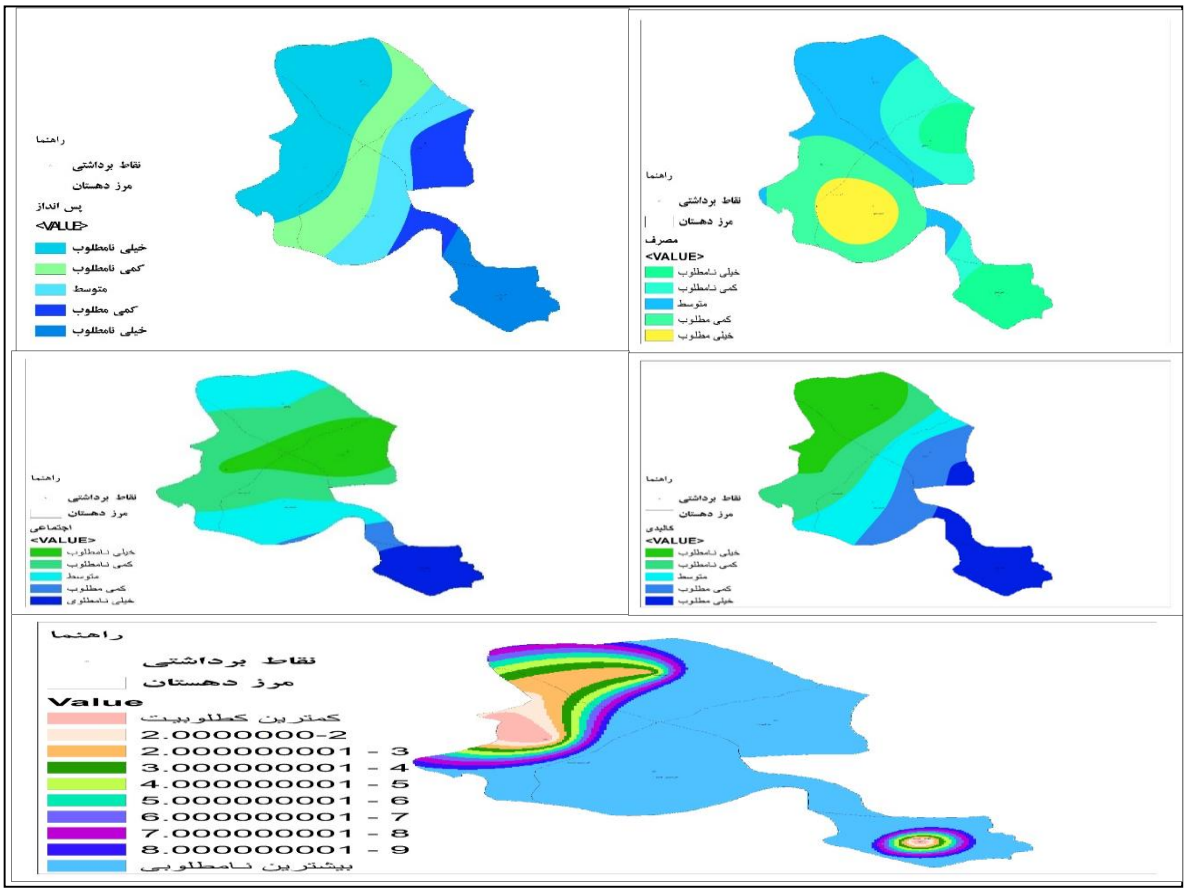
جدول ۳. آزمون تک نمونه

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

	آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	اختلاف میانگین اطمینان ۹۵ درصد از اختلاف	
					پایین	بالا
تأهل	۱۵/۴۳	۳۸۳	۰/۰۰۰	۱/۵۴	۱/۳۳	۱/۷۴
سن	۱۵/۲۶	۳۸۳	۰/۰۰۰	۲/۹۲	۲/۵۳	۳/۳۲
شغل	۱۲/۹۳	۳۸۳	۰/۰۰۰	۱/۶۲	۱/۳۶	۱/۸۷
دهستان	۱۱/۸۲	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۰۴	۲/۵۱	۳/۵۷
شرکت در دوره‌ها	۱۰/۲۵	۳۸۳	۰/۰۰۰	۰/۸۰۸	۰/۶۵	۰/۹۷
تناسب شغل بامهارت دوره‌ها	۱۰/۲۵	۳۸۳	۰/۰۰۰	۰/۸۰۸	۰/۶۵	۰/۹۷
توسعه کسب‌وکارهای زنان روستایی	۲۱/۱۹	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۹۶	۳/۵۷	۴/۳۵
تولید						
تولیدات زنان روستایی از طریق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	۱۶/۸۳	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۵۲	۳/۰۹	۳/۹۵
امیدواری به تولیدات بیشتر	۱۳/۷۶	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۳۶	۲/۸۶	۳/۸۶
مشارکت در تولید	۱۷/۵۷	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۶۴	۳/۲۱	۴/۰۷
امکان تولیدات متنوع	۱۷۵۷	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۶۴	۳/۲۱	۴/۰۷
کیفیت تولیدات زنان روستایی	۱۶/۳۳	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۴۰	۲/۹۷	۳/۸۳
درآمد						
درآمد بالا	۱۲/۳۴	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۳۲	۲/۷۶	۳/۸۸
ارتقا انگیزه با درآمد بالا	۱۴/۳۱	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۰۸	۲/۶۳	۳/۵۲
مالکیت درآمد (استقلال)	۱۶/۸۱	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۳۲	۲/۹۱	۳/۷۳
کفایت درآمد	۱۳/۵۱	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۴	۲/۸۸	۳/۹۲
ثبات درآمد	۱۵/۸۸	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۵۶	۳/۰۹	۴/۰۲
مصرف						
سهولت دسترسی به بازار کالاهای مصرفی	۱۴/۷۲	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۵۴	۳/۰۴	۴/۰۴
محبوبیت تولید کالاهای مصرفی	۱۴/۱۲	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۵۶	۳/۰۴	۴/۰۸
تولید مستقیم به دست‌زنان	۱۵/۸۵	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۷۲	۳/۲۴	۴/۲
سلیقه، نظر، پیشنهاد و یا انتقاد مصرف‌کنندگان تولیداتشان	۱۵/۵۰	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۴۸	۳/۰۲	۳/۹۴
تمایل به خرید محصولات بومی تولیدی زنان روستایی	۱۱/۹۱	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۴۴	۲/۸۴	۴/۰۴
پس‌انداز						
پس‌انداز ناشی از درآمد	۲۱/۱۹	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۹۶	۳/۵۷	۴/۳۵
منظم پس‌انداز کردن	۱۷/۵۸	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۹۲	۳/۴۶	۴/۳۹
پس‌اندازها نقدی	۱۹/۶۶	۳۸۳	۰/۰۰۰	۴/۰۸	۳/۶۵	۴/۵۱
سرمایه‌گذاری پس‌انداز	۲۰/۶۵	۳۸۳	۰/۰۰۰	۴/۰۸	۳/۶۴	۴/۴۴
آزادی عمل پس‌انداز	۱۶/۲۹	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۸۴	۳/۳۵	۴/۳۳

با توجه به شکل (۵) می‌توان گفت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در شهرستان بهمئی استان کهگیلویه و بویراحمد، به‌طورکلی تأثیر مثبتی بر زندگی زنان روستایی و توانمندی اقتصادی آن‌ها داشته است، اما این تأثیر در دهستان‌های مختلف شهرستان متفاوت بوده است. دهستان رود تلخ بیشترین تأثیر مثبت را در هر چهار شاخص درآمد، مصرف، پس‌انداز و تولید از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای داشته است. زنان روستایی در این دهستان با استفاده از این آموزش‌ها توانسته‌اند به‌طور مؤثری درآمدهای خود را افزایش دهند، سطح مصرف خود را بهبود بخشند، پس‌انداز بیشتری داشته باشند و درزمینه تولید محصولات مختلف فعالیت کنند. در مقابل، دهستان بهمئی گرمسیری شمالی کمترین تأثیر را از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در هر چهار شاخص داشته است که نشان می‌دهد این آموزش‌ها نتوانسته‌اند به‌طور مؤثری به بهبود وضعیت اقتصادی زنان روستایی در این دهستان کمک کنند. دهستان‌های کفشکنان، بهمئی گرمسیری جنوبی و برم الوان نیز تأثیر متوسطی از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای را تجربه کرده‌اند.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

شکل ۵. پهنه‌بندی عوامل اقتصادی به‌صورت تفکیکی

بحث

امروزه نقش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی توسعه پایدار بیش‌ازپیش مورد توجه قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که این آموزش‌ها تأثیر معناداری بر بهبود وضعیت اقتصادی زنان روستایی شهرستان بهمئی داشته و زمینه‌ساز ارتقای توانمندی‌های فردی و اجتماعی آنان شده است. تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از طریق افزایش درآمد، تسهیل دسترسی به بازارها، بهبود کیفیت محصولات و تقویت مدیریت مالی، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم موجب بهبود وضعیت اقتصادی زنان شده‌اند. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای حاکی از آن است که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در شهرستان بهمئی تأثیر بسزایی بر توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی داشته و در چهار شاخص اصلی زندگی آنان بهبود چشمگیری ایجاد کرده است. افزایش معنادار درآمدهای زنان، تسهیل دسترسی آنان به بازارها و افزایش تمایل به خرید محصولات بومی، همگی گواه تأثیر مثبت آموزش‌ها بر وضعیت اقتصادی زنان است. علاوه بر این، آموزش‌ها توانمندی‌های تولیدی زنان را به‌طور چشمگیری ارتقا داده و منجر به تنوع و بهبود کیفیت محصولات تولیدی آنان شده است. درنهایت، تقویت مدیریت مالی زنان و تشویق آنان به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، از دیگر دستاوردهای ارزشمند این آموزش‌ها بوده است. علاوه بر این، نتایج حاکی از آن است که تأثیر این آموزش‌ها در دهستان‌های مختلف شهرستان متفاوت بوده است. به‌طور خاص، دهستان رود تلخ بیشترین تأثیر مثبت را در هر چهار شاخص اصلی شامل افزایش درآمد، بهبود سطح مصرف، افزایش پس‌انداز و توسعه فعالیت‌های تولیدی تجربه کرده است. زنان این منطقه با بهره‌گیری از مهارت‌های کسب‌شده توانسته‌اند محصولات متنوع‌تری تولید کرده و با دسترسی بهتر به بازارها، درآمد خود را به میزان قابل‌توجهی افزایش دهند. در مقابل، دهستان بهمئی گرمسیری شمالی کمترین تأثیر را از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای داشته است که نشان‌دهنده نیاز به بازنگری در نحوه ارائه این آموزش‌ها در این منطقه است. دهستان‌های کفشکنان، بهمئی گرمسیری جنوبی و برم الوان تأثیرات متوسطی را تجربه کرده‌اند که

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

بیانگر لزوم افزایش دسترسی و پوشش گسترده‌تر این آموزش‌ها در سطح شهرستان است. یافته‌های این پژوهش بر اهمیت توزیع عادلانه و متناسب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و تطبیق محتوای آموزشی با نیازهای خاص هر منطقه تأکید دارد. ازاین‌رو، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های آموزشی بر اساس ظرفیت‌های اقتصادی، منابع در دسترس و ویژگی‌های فرهنگی هر منطقه طراحی و اجرا شوند. همچنین، تأمین منابع مالی و حمایت از زنان کارآفرین می‌تواند زمینه را برای بهره‌وری بیشتر از مهارت‌های کسب‌شده فراهم آورد. توسعه زیرساخت‌های مرتبط، ایجاد بازارهای محلی برای عرضه محصولات تولیدی زنان و افزایش تعامل بین نهادهای آموزشی و کارآفرینان محلی ازجمله راهکارهایی است که می‌تواند به اثربخشی بیشتر این آموزش‌ها کمک کند.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تأثیر قابل‌توجهی بر توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان بهمئی داشته و به بهبود شاخص‌های تولید، درآمد، مصرف و پس‌انداز منجر شده است. این نتایج همسو با مطالعات داخلی و بین‌المللی از جمله جعفری و همکاران (۱۴۰۲)، حاجی‌علیانی و همکاران (۱۴۰۰)، تشاتسینـده (۲۰۱۳) و ششادری و همکاران (۲۰۲۱) است که نقش آموزش‌های مهارتی را در ارتقای استقلال مالی و اجتماعی زنان تأیید کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد آموزش‌ها علاوه بر ایجاد مشاغل خانگی، پایداری و کیفیت تولیدات را نیز افزایش داده‌اند. شرکت‌کنندگان گزارش کردند که این آموزش‌ها نگرش آنان نسبت به کار، خوداتکایی و استقلال اقتصادی را به‌طور چشمگیری بهبود بخشیده است. در مقایسه با پژوهش‌های گذشته که ضعف مهارت‌های فنی را چالش اصلی زنان روستایی دانسته بودند (مانند سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۶)، این مطالعه بیانگر آن است که آموزش‌های بومی‌سازی‌شده و مرتبط با نیازهای محلی در بهمئی، این ضعف را کاهش داده و مهارت‌های مرتبط با صنایع‌دستی و تولیدات کشاورزی را تقویت کرده است. همچنین، همسو با رحمتی و همکاران (۱۳۹۸)، نتایج نشان داد آموزش‌ها علاوه بر ارتقای مهارت فردی، تأثیرات ساختاری‌تری بر درآمد و پس‌انداز خانوارهای زن‌سرپرست داشته‌اند. از نظر شیوه اجرا، ترکیب آموزش‌های نظری و عملی و استفاده از تجارب کارآفرینان محلی موجب افزایش اثربخشی شده است؛ امری که پیش‌تر موحدی و سلیمانیان بروجنی (۱۳۹۵) بر آن تأکید کرده بودند. یافته‌ها همچنین تأیید می‌کند که صرف آموزش کافی نیست و باید با حمایت مالی و بازاریابی (مطابق یافته‌های دیکنس و ووراء ۲۰۱۴) همراه باشد تا به پایداری اقتصادی منجر شود. در سطح بین‌المللی نیز، مشابه پژوهش تشاتسینـده (۲۰۱۳) و ششادری و همکاران (۲۰۲۱)، آموزش‌های فنی به افزایش اعتمادبه‌نفس، مدیریت درآمد و تصمیم‌گیری اقتصادی زنان کمک کرده است. تفاوت اثرگذاری میان دهستان‌های مختلف (مانند عملکرد بهتر رود تلخ) نشان می‌دهد که تناسب آموزش با فرهنگ و شرایط بومی عامل تعیین‌کننده موفقیت برنامه‌هاست. در مجموع، این پژوهش با تمرکز بر چهار شاخص اقتصادی اصلی، تصویری جامع از اثر آموزش‌های مهارتی بر توسعه اقتصادی زنان روستایی ارائه می‌دهد و می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های محلی در راستای توسعه پایدار و تقویت نقش زنان در اقتصاد روستایی باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

به‌طورکلی، نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در شهرستان بهمئی نقشی تعیین‌کننده در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی ایفا کرده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که این آموزش‌ها از طریق افزایش درآمد، ارتقای مهارت‌های تولیدی، تسهیل دسترسی به بازار، و تقویت توان مدیریت مالی، بهبود معناداری در شاخص‌های اقتصادی زنان از جمله تولید، مصرف، پس‌انداز و اشتغال ایجاد کرده‌اند. با این حال، تفاوت در میزان تأثیر میان دهستان‌های مختلف، ازجمله عملکرد مطلوب‌تر دهستان رود تلخ و اثرگذاری محدودتر در دهستان بهمئی گرمسیری شمالی، نشان‌دهنده‌ی لزوم بازنگری در نحوه طراحی و اجرای این دوره‌هاست تا با نیازهای بومی و ظرفیت‌های اقتصادی هر منطقه سازگار شوند. برای دستیابی به توسعه پایدار و متوازن، ضروری است همه زنان روستایی صرف‌نظر از موقعیت جغرافیایی، به فرصت‌های برابر در زمینه آموزش‌های مهارتی و فنی دسترسی داشته باشند. این اقدام نه‌تنها موجب افزایش بهره‌وری اقتصادی و کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای می‌شود، بلکه به بهبود سطح رفاه خانوارهای روستایی و پایداری اقتصادی کمک خواهد کرد. بر این اساس، توسعه سیاست‌های حمایتی، گسترش زیرساخت‌های آموزشی و ایجاد پیوند میان آموزش، منابع مالی و بازار از الزامات اساسی در مسیر تحقق توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

این پژوهش همچنین تأکید می‌کند که صرف برگزاری دوره‌های آموزشی کافی نیست و موفقیت این برنامه‌ها زمانی تضمین می‌شود که با حمایت‌های مالی، ایجاد بازارهای محلی، و مشاوره‌های تخصصی در زمینه بازاریابی و کارآفرینی همراه باشد. در این راستا، پیشنهاد می‌شود محتوا و ساختار آموزش‌ها با توجه به ویژگی‌های فرهنگی، منابع طبیعی و ظرفیت‌های تولیدی هر دهستان طراحی شود. به‌ویژه لازم است در دهستان‌های کمتر برخوردار، دوره‌های عملی و کارگاهی متناسب با نیازهای واقعی زنان برگزار و از تجارب موفق دهستان‌هایی مانند رود تلخ الگوبرداری شود. بر اساس نتایج، راهکارهای زیر برای تقویت اثر آموزش‌ها پیشنهاد می‌شود:

- دهستان رود تلخ: توسعه آموزش‌های پیشرفته‌تر مانند بازاریابی دیجیتال و مدیریت زنجیره ارزش به‌منظور افزایش سهم بازار و سودآوری تولیدات.
- دهستان بهمئی گرمسیری شمالی: بازنگری در شیوه آموزش و برگزاری کارگاه‌های عملی با مشارکت نهادهای محلی جهت رفع موانع مشارکت زنان.
- دهستان کفشکنان: ایجاد تعاونی‌های زنان و برگزاری دوره‌های مهارت‌افزایی مبتنی بر تجربه مناطق موفق جهت ارتقای بهره‌وری.
- دهستان بهمئی گرمسیری جنوبی: تجهیز مراکز مهارت‌آموزی و استفاده از تسهیلگران محلی برای افزایش پوشش آموزشی و مشارکت فعال زنان.
- دهستان برم الوان: ایجاد بازارچه‌های محلی و مسیرهای ارتباطی برای تسهیل فروش محصولات زنان و افزایش درآمد پایدار.

در مجموع، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در شهرستان بهمئی با وجود تأثیر مثبت خود، هنوز نیازمند توسعه‌ی کیفی و پوشش گسترده‌تر هستند. استمرار و تعمیق این آموزش‌ها، همراه با سیاست‌های حمایتی و تقویت نظام مالی خرد، می‌تواند مسیر دستیابی به توسعه اقتصادی پایدار و افزایش نقش زنان در اقتصاد روستایی را هموار سازد.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آن‌هاست.

مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در مقاله به شرح زیر است:

نویسنده اول: استاد راهنمای پایان‌نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله.

نویسنده دوم: استاد مشاور پایان‌نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله.

نویسنده سوم: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، انجام آزمایش و گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیشنویس مقاله.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

حمایت مالی از این پژوهش از طرف دانشگاه شهید چمران اهواز در قالب پژوهانهٔ پایان‌نامه دانشجویی نویسنده سوم و همچنین پژوهانه (برای سایر نویسندگان) انجام شده است.

سپاسگزاری

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه شهید چمران اهواز به خاطر حمایت مالی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.

منابع

اکبر نژاد هنزایی، محمد (۱۳۹۳). مشاوره مسیر شغلی، تضمینی براثر بخشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در جهت اشتغال‌زایی. *مجله مهارت‌آموزی*، ۲(۳)، ۷۲-۱۰۲.

امیدی، سجاد و چهارسوقی امین، حامد (۱۳۹۷). نقش کسب‌وکارهای کوچک خانگی در کاهش فقر خانوارهای روستایی شهرستان مهران. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱(۲۳). http://serd.khu.ac.ir/article-1-3038-fa.html

امیری، توران (۱۳۹۲). نقش آموزش‌های غیررسمی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای بر توانمندسازی زنان روستایی، طرقبه شاندیر (بینالود). پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه مشهد.

باقرصاد، وجیه، داوری، علی، فرخ منش، ترانه (۱۴۰۱). هدف‌گرایی، امکان گرایی و عملکرد کسب‌وکارهای کارآفرینانه. *پژوهش‌های مدیریت در ایران*، ۲۶(۱)، ۸۸-۱۱۰. https://dorl.net/dor/20.1001.1.2322200.1401.26.1.4.1

پاپ زن، عبدالحمید؛ خالدی، خوش‌قدم و سلیمانی، عادل (۱۳۹۰). ارزشیابی آموزش‌های فنی حرفه‌ای زنان روستایی درزمینه‌ی صنایع‌دستی. *فصلنامه زن و جامعه*، ۲(۷)، ۲۱-۳۸. https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088566.1390.2.7.2

پفاژ، ابراهیم؛ عنایتی، ترانه و محبوبی، محمدرضا (۱۳۹۲). تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مشاغل خانگی بر بهبود کسب‌وکار زنان استان گلستان. *مجله مهارت‌آموزی*، ۲(۳)، ۷-۲۶.

تقی پور، علی‌اکبر؛ مطلبی نژاد، فاطمه و احمدی دهرشید، پارسا (۱۴۰۱). عوامل مؤثر بر موفقیت کارآفرینی روستایی با تأکید بر دیدگاه زنان (موردمطالعه: بخش امیرآباد شهرستان دامغان). *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۱ (۴۲)، ۷۷-۱۰۶.

جعفری، عبدالنظام؛ پروری‌نژاد، قاسم و خلیل‌نژادی، سمیرا (۱۴۰۲). اثرات آموزش‌های مهارتی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای بر ایجاد کسب و کارهای خانگی زنان روستایی(مورد: شهرستان دامغان). *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۲ (۴۴)، ۴۵-۶۲.

جلیلیان، سهیلا؛ مهر علیزاده، یدالله و مرعشی، سید منصور (۱۳۹۶). بررسی میزان انطباق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای آموزشی بخش صنایع در شهرستان خرمشهر. *رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۸ (۲۹)، ۱۳۱-۱۴۹. https://dorl.net/dor/20.1001.1.20086369.1396.8.29.7.1

حاجی علیانی، سارا و پاپزن، عبدالحمید (۱۴۰۰). نقش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در اشتغال‌زایی زنان روستایی با استفاده از نظریه بنیانی (روستای چقاماران بی ابر استان کرمانشاه). *راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی*، ۸ (۱۶)، ۱۲۵-۱۳۵. http://jea.sanru.ac.ir/article-1-258-fa.html

رحمتی، نسرین؛ ایرجی راد، ارسلان و منسوب بصیری، محمود (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش‌های کسب‌وکار کشاورزی در کارآفرینی زنان روستایی. *پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۱۱(۴۹)، ۳ -۱۶. https://doi.org/10.22092/jaear.2019.124633.1582

سارانی، سمانه؛ اصغری لفمجانی، صادق و حیدری مکرر، حمید (۱۴۰۳). بررسی تطبیقی اثرات پروژه بین‌المللی منارید بر توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی (مطالعه موردی: سیستان و خراسان شمالی). *فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، مقاله پذیرفته‌شده، منتشرشده به‌صورت آنلاین https://doi.org/10.30495/jzpm.2025.33314.4334

سجاسی قیداری، حمدالله؛ محمودی، حمیده و جعفری، فهیمه (۱۳۹۶). تحلیل مهارت‌های کارآفرینی زنان در مناطق روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان فریمان). *پژوهش‌های روستایی*، ۸ (۲)، ۲۴۲-۲۶۳. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20087373.1396.8.2.5.5

علی بیگی، امیرحسین و تقی بیگی، معصومه (۱۴۰۱). تأثیر قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر توانمندسازی آن‌ها: مورد مطالعه، استان کرمانشاه. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۹(۴)، ۱۹-۴۴. https://doi.org/10.22069/jead.2022.20653.1651

قیصری، وحید؛ طالبی، کامبیز و ایمانی پور، نرگس (۱۳۹۴). نقش تفکر کارآفرینانه بر راهبردهای رشد در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط. *فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی*، ۸ (۲)، ۱۹۵-۲۱۴. https://doi.org/10.22059/jed.2015.55976

موحدی، رضا و سلیمانیان بروجنی، جلیله (۱۳۹۵). بررسی شیوه‌های آموزشی مؤثر در توسعه کارآفرینی زنان روستایی. *راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی*، ۳ (۶)، ۲۳-۳۳. http://jea.sanru.ac.ir/article-1-143-fa.html

مولایاری، محمدحسین و فراهانی، یوسف (۱۴۰۰). کارآفرینی و کسب‌وکار خانگی (شهری و روستایی). *کنفرانس بین‌المللی مطالعات جهانی در علوم انسانی، مدیریت و کارآفرینی*. https://civilica.com/doc/1448809/

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]

[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

References

Akabr Nejad Hanzaei, M. (2014). Career counseling: A guarantee for the effectiveness of technical and vocational training in job creation. *Skill Training Journal*, 2(3), 72-102. [In Persian]

Alibeigi, A., & Biegii, M. (2022). The impact of rural women's entrepreneurial capabilities on their empowerment: A case study of Kermanshah province. *Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development Studies*, 9(4), 19-44. [In Persian]

Aly, P., & Quisi, J. (2019). *Small business and entrepreneurship*. Macmillan International Higher Educationz.

Amiri, T. (2013). *The role of non-formal education of the Technical and Vocational Training Organization in empowering rural women, Torqabeh Shandiz (Binalood)* (Master's thesis, University of Mashhad). [In Persian]

Baghersad, V., Davari, A., & Farrokh Manesh, T. (2022). Goal orientation, opportunity orientation, and performance of entrepreneurial businesses. *Iranian Management Research*, 26(1), 88–110. [In Persian]

Canadian Executive Service Organization (CESO) (2013). *Women"s economic empowerment*. A CESO perspective. http://www.cesosaco. com/getattachment/647831f8-939b-44ee-b1a1-31acc9969ed7/Women-s-Economic-Empowerment-A-CESO Perspective.aspx

Choobchian, S. (2021) Knowledge Brokers' Role on Rural Women Empowerment; 25TH EUROPEAN SEMINAR ON EXTENSION & EDUCATION; June 21st–23rd 2021 Teagasc, Ballyhaise, Co. Cavan, Ireland. Online conference. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.17130.24008 https://www.teagasc.ie/corporate-events/esee-2021/poster-presentations/

Dekens, J., & Voora, V. (2014). Rural women, shadow women: key development partners. The International Institute for Sustainable Development. *IISD Commentary*, pp. 1-6.

Demedeme, G., & Opoku, C.B. (2022). Economic empowerment of rural women: Assessing the effectiveness of the rural enterprise program (REP) in Ghana, West Africa. *Journal of Agricultural Extension and Rural Development*, 14(1), 13-23. https://doi.org/10.5897/JAERD2021.1287

Esplen, E., & Brody, A. (2017). Putting gender back in the picture: rethinking women's economic empowerment. *Institute of Development Studies: Bridge* (development-gender).

Faxon, H.O. (2020) Securing meaningful life: women's work and land rights in rural Myanmar. *J Rural Stud*, 76(1), 76–84. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.03.011

Haji Aliyani, S., & Papzan, A. (2021). The role of technical and vocational training in rural women's employment generation using grounded theory (Chaqmaran village, Kermanshah province). *Strategic Entrepreneurship in Agriculture*, 8(16), 135-125. [In Persian]

Hashemi, S.M., Schuler, S.R., & Riley, A.P. (2009). Rural Credit Programs and Women‟s Empowerment in Bangladesh. *World Development*, 24(4), 635-653.

Hashimoto, M., & da Fonseca Jr, R. S. (2019). A Importância do Ensino Empreendedor na Formação do Nível Técnico. *Revista de Negócios*, 23 (3), 7-18. http://dx.doi.org/10.7867/1980-4431.2018v23n3p7-18

Jafari, A., Parvori-Nejad, G., & Khalil-Nejadi, S. (2023). Effects of vocational training programs of the Technical and Vocational Education Organization on the creation of rural women's home-based businesses: A case study of Damghan County. *Spatial Economics and Rural Development*, 2(44), 45-62. [In Persian]

Jalilian, S., Mehr Alizadeh, M., Yadollah, M., & Marashi, S. M. (2017). Investigating the alignment of vocational training with the educational needs of the industrial sector in Khorramshahr. *Rahyaft-e No in Educational Management*, 8(29), 131-149. [In Persian]

Kafaei-Atrian, M., Sadat, Z., Nasiri, S., Izadi- Avanji, F. (2022) The effect of self-care education based on self-efficacy theory، individual empowerment model, and their integration on quality of life among menopausal women. *Int J Community Based Nurs Midwifery* 10(1), 54–63. https://doi.org/10.30476/ijcbnm.2021.86814.1370

Khalid, M.W., Samargandi, N., Shah, A., Almandeel, S. (2020) Socio-economic factors and women's empowerment: evidence from Punjab, Pakistan. *Int Econ J*, 34(1), 144–168. https://doi.org/10.1080/10168737.2019.1677742

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

Kim, H.J., & Sung, B. (2020). How knowledge assets affect the learning-by-exporting effect: Evidence using panel data for manufacturing firms. *Sustainability*, 12(8), 3105.

Liao, C., Fei, D., Huang, Q., Jiang, L., & Shi, P. (2021). Targeted poverty alleviation through photovoltaic-based intervention: Rhetoric and reality in Qinghai, China. *World Development*, 137, 105117. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105117

Ma, W., Zhou, X., Boansi, D., Horlu, G.S.A. & Owusu, V. (2024). Adoption and intensity of agricultural mechanization and their impact on non-farm employment of rural women. *World Development*, 173, 106434. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106434

Mandal, K.C. (2023). Concepts and Types of Women Empowerment: International Forum of Teaching and studies. India, 9(2),17-30 http://americanscholarspress.us/journals/ifst/pdf/ifots-2-2013/ifots_v9_n2_art3.pdf

Mohammadi, R., & Soleymaniyan Boroujeni, J. (2016). Investigating effective teaching methods in the development of rural women's entrepreneurship. *Entrepreneurship Strategies in Agriculture*, 3(6), 24-33. [In Persian]

Molaeiari, M. H., & Farahani, Y. (2021). Entrepreneurship and home-based businesses (urban and rural). *International Conference on Global Studies in Humanities, Management, and Entrepreneurship*. [In Persian]

Musyimi, C.M., Malechwanzi, J., & Luo, H. (2018). The Belt and Road Initiative and Technical and Vocational Education and Training (TVET) in Kenya: The Kenya-China TVET Project. *Frontiers of Education in China*, 13, 346–74.

OECD. (2012). *Closing the Gender Gap, Act Now*. OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264179370-en

Omidi, S., & Chaharsoughi, A. H. (2018). The role of small home-based businesses in reducing poverty among rural households in Mehran County. *Quarterly Journal of Spatial Economy and Rural Development*, 1(23). [In Persian]

Pafaz, I., Anayati, T., & Mahboubi, M. R. (2013). The impact of vocational and technical training in home-based occupations on improving women's businesses in Golestan province. *Journal of Skill Development*, 2(3), 26-27. [In Persian]

Papzan, A., Khaledi, K., Khoshkadam, H., & Soleimani, A. (2011). Evaluation of vocational training for rural women in the field of handicrafts. *Women and Society Quarterly*, 2(7), 21-38. [In Persian]

Paudel, J. (2021). Short-run environmental effects of COVID-19: Evidence from forest fires. World Development, 137, 105120.

Pefage, E., Enayati, T., & Mehboubi, M. (2013). The effect of technical and professional training of home businesses on the improvement of women's business in Golestan province. *Skills Training Journal*, 2(3), 7-26. [In Persian]

Qaysari, V., Talebi, K., & Imani Pour, N. (2015). The role of entrepreneurial thinking in growth strategies of small and medium-sized enterprises. *Journal of Entrepreneurial Development*, 8(2), 195-214. [In Persian]

Rahmati, N., Irji Rad, A., & Mansoub Basiri, M. (2019). The effectiveness of agricultural business training in rural women's entrepreneurship. *Journal of Agricultural Education Management Research*, 11(49), 3-16. [In Persian]

Ranabahu, N. & Tanima, F. A. (2022). Empowering vulnerable microfinance women through entrepreneurship: Opportunities, challenges, and the way forward. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 14(2), 145–166. https://doi.org/10.1108/IJGE-04-2021-0069

Rappaport, J. (2017). Terms of Empowerment/Examplars of Prevention: Toward a Theory for Community Psychology. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121-148. https://doi.org/10.1007/BF00919275

Sajasi Ghidari, H., Mahmoudi, H., & Jafari, F. (2017). Analysis of entrepreneurial skills of women in rural areas (Case study: Villages of the Central District of Fariman County). *Rural Studies*, 8(2), 242-263. [In Persian]

Sakam, S. Z., Jamaluddin, R., & Wahat, N. W. (2022). Inculcation of employability skills in technical and vocational education: The knowledge of employability skills and teaching

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]

practices. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 12(12), 1837-1849. http://dx.doi.org/10.6007/IJARBSS/v12-i12/15738

Salleh, K. M. & Sulaiman, N. L. (2020). Reforming Technical and Vocational Education and Training (TVET) on workplace learning and skills development. International Journal of Recent Technology and Engineering, 8(5), 2964-2967. https://doi.org/10.26803/ijlter.20.12.2

Saputro, I., Soenarto, S., Sofyan, H., Riyanita, M., Rebia, P., & Listiana, A. (2021). The effectiveness of teaching factory implementation in vocational education: Case studies in Indonesia. *Universal Journal of Educational Research*, 9(11), 1841–1856. https://doi.org/10.13189/ujer.2021.091104

Sarani, S., Asghari Lafmejani, S., & Heydari Makorar, H. (2025). A comparative study of the effects of the international MENARID project on the economic and social empowerment of rural communities (Case study: Sistan and North Khorasan). *Regional Planning Quarterly*, Advance online publication. [In Persian] https://doi.org/10.30495/jzpm.2025.33314.4334

Sheshadri, S., Pradeep, A., & Chandran, M. (2021). Towards gender-inclusive skill development in rural India: Factors that inhibit and facilitate women's enrolment in vocational training. *Environment-Behaviour Proceedings Journal*, 6(SI4), 239-243. https://doi.org/10.21834/ebpj.v6iSI4.3032

Shu, Y., Ho, S.J., & Huang, T.C. (2020). The Development of a Sustainability-Oriented Creativity, Innovation, and Entrepreneurship Education Framework: A Perspective Study. *Frontiers in Psychology*, 1878,11. http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01878

Taghipour, A. A., Motlabinejad, F., & Ahmadi Dehreshid, P. (2022). Factors influencing the success of rural entrepreneurship with an emphasis on women's perspectives (Case study: Amirabad district, Damghan County). *Spatial Economics and Rural Development*, 11(42), 77-106. [In Persian]

Tshatsinde, M. (2013). Rural Women in Development Issues and Policies. *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, 18(18), 63-70. https://doi.org/10.2307/4065670

United Nations (2017). Department of Economic and Social Affairs, Population Division. World Population Prospects: The 2017 Revision 1: Comprehensive Tables (ST/ESA/SER.A/399)

Verma, R., & Papa, M. (2021). BRICS amidst India-China rivalry. *Global Policy*, 12(4), 509–513. https://doi.org/10.1111/1758-5899.12969

Williams, M., Bohler-Muller, N., Branisa, B., Cadenhead, L., Currie, C., Hijar ,G., Seshadri, I.S., Magnelli, M., Thomas, M., & Walbey, H. (2018). Economic empowerment of rural women (T20 Argentina Policy Brief).

Women. (2022). Women's empowerment in agriculture: best practices and recommendations. Retrieved from https://www.unwomen.org

World Bank Group. (2017). World Development Indicators, Washington, DC, United States.

World Bank Group. (2018). An Operational Guide to Women‟s Entrepreneurship Programs in the World Bank: Finance, Competitiveness and Innovation Global Practice, World Bank. Washington DC, United States.

Yar, F.G.M., & Rahmani, M. (2024). Innovative strategies for empowering rural communities: International experiences and applications in Afghanistan. *Enrichment: Journal of Multidisciplinary Research and Development*, 2(9).

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1404.14.54.2.6]
[DOI: 10.66224/serd.14.54.4]